

5. Fynjy.r Y4Erhlycmrt rekmnehyt; bnnz d @Utythfkmysq Ue,thys]@ (1939–1944) / – Kmdsd? 1997/
6. Довгалюк І., Шнерх С. Інститут народної творчості у Львові та культурно-освітнє життя Галичини в 1941–1944 роках // Записки товариства імені Шевченка. Том ССХХХІІ. Праці Музикознавчої комісії. – Львів, 1996. – С. 448–461.
7. Gall Jan. Filharmonia // Tygodnik muzyczny i teatralny. – Lwow. – 1902. – № 1. – S.5.
8. Див.: Діло. – 1902. – Ч.208, 255, 262; 1903. – Ч.289.
9. Мазепа Л. Там само. – С.88, 89.
10. Діло. – 1933. – Ч.8.
11. Рудницький А. Другий концерт філармонії // Діло. – 1933. – Ч.338.
12. Приймova І. VI симфонічний концерт // Діло. – 1935. – Ч.34.
13. Савицький Р. VII концерт Львівської філармонії // Діло. – 1935. – Ч.45.
14. Людкевич С. Перший філармонічний концерт // Діло. – 1935. – Ч.298.
15. Див.: Діло. – 1935. – Ч.345; 1936. – Ч.51; 1938. – Ч.87.
16. Савицький Р. А. Унінський, піаніст // Діло. – 1938. – Ч.21.
17. Людкевич С. Симпатична пара англійських артистів // Діло. – 1935. – Ч.35.
18. Див.: Діло. – 1938. – Ч.73, 98.
19. Див.: Вільна Україна. – 1940. – Ч.46, 59.
20. Витвицький В. Концерт з творів М.Д.Леонтовича // Вільна Україна. – 1941. – Ч.54.
21. Савицький Р. Музичне життя Львова (хроніка) // Радянська музика. – 1940. – № 5. – С.61.
22. Левітас Л. Високомайстерні концерти // Вільна Україна. – 1941. – Ч.78.
23. Барвінський В. Що принесла Радянська влада музикальній культурі Львова // Радянська музика. – 1940. – №5. – С.7.
24. Див.: Довгалюк І., Шнерх С. Інститут народної творчості у Львові та культурно-освітнє життя Галичини в 1941–1944 роках // Записки наукового товариства імені Шевченка. – Том ССХХХІІ. Праці Музикознавчої комісії. – Львів, 1996. – С.448–461.
25. Львівські вісті. – 1943. – Ч.197.
26. Хомінський Й. Концерт бандуристів // Львівські вісті. – 1943. – Ч.197.
27. Див.: Альманах Першого краєвого конкурсу хорів у Галичині. – Львів, 1943.

*The article highlights the main stages of creative activity of Lviv Philharmonic society starting from the period of its foundation up to 1944. The article concentrates on the peculiarities of performing of the symphony orchestra, the soloists and the artistic groups of the Philharmonic society. The names of the leading conductors, artists and musicians are mentioned in the article. The material is based on the information from the periodicals.*

## **Зоряна Валіхновська**

### **ДЯКІВСЬКЕ ТОВАРИСТВО У СТАНИСЛАВОВІ**

Український церковний спів, освячений віками, бере свій початок від часу офіційного прийняття християнства в давній Русі. Ще Володимиром Великим започатковуються школи для вивчення церковного співу, як, наприклад, “двор демесников за святою Богородицею над горою в Києві” [1]. Церковний спів привертав увагу людей, оберігаючи їх від пустих і марних образів, світових розкошів, підносив розум і серце до краси, що у мистецькій

глибині є наче образом духовної, надприродної і вічної висоти. Церковна музика посідала провідне місце і в Галичині, була протягом довгого часу єдиною формою музичного професіоналізму. У другій половині ХІХ ст. Дякоучительський інститут у Перемишлі втрачає свої провідні позиції, Ставропігійську бурсу в Львові захоплюють русофіли. Саме в цей час в Станиславові створюється нова єпархія і постає необхідність нової школи, яка б перебрала на себе функції церковно-світського центру.

В останні два десятиліття ХІХ ст. у Станиславові діяла міцна церковно-співоча школа, яка готувала професійні кадри для парафій усієї єпархії. Її засновником і керівником був дякон місцевої катедри і регент Ігнатій Полотнюк. Він першим у Галичині, та й в усій Україні, zorganizував церковних співців у своєрідну професійну спілку і розпочав видавати її друкований орган – тижневу газету “Дяківський глас”. Завдяки його праці справа церковного співу почала швидко покращуватися, а керований ним церковний хор при Станиславівській катедрі став одним з найкращих у Галичині. З навчальною метою він підготував і видав посібник церковного співу “Напівник” (1902).

Проте діяльність цього Товариства майже невідома. Воно згадується лише у праці Мирона Черепанина [2] та у статті Лесі Мороз [3]. Багатими на наші зацікавлення виявилися тодішні газети і насамперед “Вісник Станиславівської єпархії” та “Дяківський глас”. Пропонована стаття продовжує розпочаті автором дослідження в напрямі вивчення церковно-музичної освіти “Австрійської” доби в Галичині. Зокрема, продовжується введення в науковий обіг джерельного матеріалу про Ігнатія Полотнюка як регента церковного хору та організатора дяківської школи і дяківського товариства [4].

Нашим завданням є прослідкувати історичне становлення дяківського Товариства, вияснити основні напрямки його діяльності, підсумувати його здобутки під час керівництва І.Полотнюка. Стаття охоплює конкретний матеріал, який намагаємося ввести у культурно-історичну атмосферу досліджуваного періоду.

1875 р., коли після декрету австрійського уряду справа навчання остаточно перейшла від Церкви у світські руки, у Галичині знову виникає проблема дяківської освіти. Дяківські школи реформуються у так звані народні, де навчання мало цілком світський зміст і забезпечувалося світськими особами, які отримували світську освіту у вчительських семінаріях. Тож післябагатовікова практика, коли дяки були головним просвітницьким станом як у місті, так і на селі та забезпечували початковий рівень освіти, поєднуючи педагогічну працю з церковно-службовою, почали зазнавати істотних перемін. Дяки через освітні реформи Австрійської монархії почали втрачати своє панівне становище в освітньому русі. Потрібно було шукати вихід із цієї складної ситуації. І за цю справу взялися самі дяки.

Дяківський стан розумів, що в умовах австрійської дійсності, коли економічне становище не було достатньо міцним, вони могли розраховувати тільки на власні сили. У колах дяківської еліти виникла думка створити дяківську Спілку чи Товариство, яке б об'єднало їх зусилля, створило провід і виробляло стратегію і тактику дій. Мабуть, тут відіграв і той факт, що після 1848 року у краї почали виникати різні товариства і спілки задля самоорганізації і об'єднання зусиль (Головна Руська Рада, Народний Дім, Просвіта, Руська бесіда, Наукове товариство ім. Шевченка, Торбан, Боян, Дністер, Українська кооператива та багато ін.), що взагалі було характерним як для всієї Європи, так і Австрійської імперії зокрема.

Дяки Станиславівської єпархії першими прийшли до усвідомлення потреби самоорганізації, і їх у цьому підтримав владику Юліян Пелеш. Була проведена велика підготовча і роз'яснювальна праця серед дяків, кліру та громадськості. І ось 6 лютого 1886 року у Станиславові відбулися установчі збори за участю 50 дяків і кількох осіб зі світської інтелігенції [5].

Від 1889 р. у Станиславівській єпархії Спілка дяків існувала під назвою “Товариство взаємодопомоги дяків церковних греко-католицької єпархії Станиславівської”. Воно мало дійсних членів та “спомогаючих”. Дійсні члени платили по 2 золотих ринських, а “спомогаючі” – по 3 золотих. Товариство дбало про поліпшення добробуту стану дяківського, опікувалося осиротілими родинами, виділяло одноразові допомоги бідним дякам [6].

Єпископ Станиславівської єпархії Юліян Пелеш прихильно сприйняв звістку про створення Товариства дяків, яке б несло моральну та матеріальну допомогу церковним співцям.

10 червня 1890 р. був підписаний Статут Товариства. Головою товариства обрали о. Василя Фацієвича, заступником – о. Шанковського. Про свою опіку над Товариством сповістив на сторінках преси станиславівський Владика [7].

Загальні збори Товариства відбулися 30 серпня 1890 року. На збори прибуло 67 дяків з усіх деканатів єпархії. Нижче подаємо опис делегатів за деканатами.

**Богородчанський деканат**

Іоан Григорів з Похиви

**Бучацький деканат**

Петро Іванців з Переволоки

Пантелеймон Курцеба з Бучача

Степан Луців з Житомира

Михайло Мишинський з Рукомиша

**Галицький деканат**

Степан Умриш з Теремовець

Константин Савчук з Сільця

Іоан Любомирецький з Немшина  
Степан Бенько з Майдану  
Петро Гривенський з Дубовець  
Онуфрій Іваськів з Крилоса  
Теодор Краснецький з Дем'янова  
**Городенківський деканат**  
Тома Вербицький з Городенки  
**Гусятинський деканат**  
Григорій Кушнір з Хоросткова  
Захарій Ліщинський з Хоросткова  
**Жуківський деканат**  
Михайло Івантишин з Обертину  
Яків Матишак з Чортовця  
Анатолій Медвецький  
**Заліщицький деканат**  
Михайло Чайківський з Заліщиків  
**Коломийський деканат**  
Нестор Волчук з Коломиї  
**Кудринський деканат**  
Іоан Гординський з Горошеби  
**Косівський деканат**  
Даниїл Слюзар з Ясенова  
Михайло Васильків з Косова Старого  
**Пістинський деканат**  
Андрій Прутків з Космача  
Іван Яблонський  
**Снятинський деканат**  
Іван Гоїв з Снятина  
Антоній Гумуль з Рожнева  
Григорій Бутчунь з Новоселиці  
Станиславівський деканат  
Дмитро Будник з Станиславова  
Теодор Вовчар з Станиславова  
Симеон Креховський із Загвізда  
Йосиф Марушак з Опришківців  
Теодор Мажавський з Лисця  
Ігнатій Полотнюк з Станиславова  
Василь Савчак з Ямниці  
Яків Ткачук з Княгинина  
Микола Хаждай з Крихівців [8].  
**Товмачський деканат**  
Іван Снігурович з Товмача  
Григорій Лукашевич з Олеші  
Георгій Туревич з Грушки

Теодор Морський з Палагичів

Антонін М'ясник з Гостова

Олексій Хавлюк з Торговиці

**Устецький деканат**

Василь Мацьків з Побережа

Василь Мойсишин

Ізидор Василишин з Остри

Василь Желешкевич з Нижнева

Симеон Гриджен

Пилип Андрушків з Коропця

Степан Курцеба

Ігнатій Кухтин з Перевизця

Микита Шмігельський з Коропця

Іван Гавриленко з Олешова

**Чортківський деканат**

Василь Боровський з Чорткова

Андрій Коссак

Роман Галаш з Язлівця

Петро Ясенчук з Білобожниці

Михайло Прохурський з Паушівки

Степан Ургановський з Джурина

Василь П'ємох з Будзанова

Андрій Пастухевич з Кійданова

Петро Базилевич з Ягольниці

Миколай Шпачинський з Трибуховець

**Прибули також делегати з Львівської єпархії:**

**Рогатинський деканат**

Ілля Бойкевич з Вокулівки

Григорій Стефурак

**Бережанський деканат**

Йосиф Білоус з Вишнівчика

Михайло Маліса

Можливо, що були також делегати і з найбільшої у Галичині Перемишльської єпархії, але у цьому звіті вони чомусь не згадані. Що такі були, є ряд непрямих фактів: головний організатор Товариства Ігнатій Полотнюк походив з Кристинополя, який належав тоді до Перемишльської єпархії, а пізніше створений часопис Товариства Дяківський глас друкувався у Перемишлі.

Головуючий запросив станиславівського диякона Ігнатія Полотнюка викласти звіт з дотеперішньої діяльності засновників Товариства. І.Полотнюк вніс пропозицію, щоб іменувати почесними членами всіх членів Станиславівської капітули, всіх деканів Станиславської єпархії та деяких відомих світських осіб. Згідно з параграфом 34 Статуту обрали 8 членів до виділу (тобто керівного складу):

1. Михайло Гушалеви́ч, судовий помі́чник у Станиславові.
2. Іван Ключе́нко, адвокат.
3. Мелі́тон Бучи́нський, адвокат.
4. Кли́м Воменський, судовий помі́чник.
5. о.Іван Пора́йко, катехит Учительської семіна́рії.
6. о.Мико́ла Котля́рчук, священик кате́дри.
7. Теодо́р Тахе́вич, купе́ць.
8. Ігна́тій Полотни́юк, дия́кон [9].

Протоколи зборів вели о.Іван Пора́йко та дяк зі Сня́тина Іва́н Го́єв.

24 серпня того ж року відбулося перше засідання виділу. Секретарем обрано Мелі́тона Бучи́нського, касиром – Ігна́тія Полотни́юка, контролером Теодо́ра Стахе́вича, бібліотекарем о. Мико́лу Котля́рчука [10].

Вже 2 вересня 1889 р., як видно з щоденника касового приходу та розходу, дяки здали датки в сумі 86 злр., з них 30 злр. 73 кр. видано на перші потреби Товариства:

- 1) розмноження статутів – 3 злр. 20 кр.,
- 2) штампи до статутів – 3 злр. 70 кр.,
- 3) видатки адміністраційні – 2 злр. 35 кр.,
- 4) друкування відозв – 2 злр. 50 кр.,
- 5) друкування 1000 примірників статуту – 15 злр. 73 кр.
- 6) виготовлення печатки Товариства і фарба – 1 злр. 80 кр.
- 7) папір і брошурування 20 примірників статуту – 40 злр.
- 8) кореспонденційні карти – 1 злр.
- 9) нафта для освітлення під час засідань – 5 злр. [11].

Як видно з цього звіту, провід Товариства дуже скрупульозно вів звіти про витрати, з переліку яких добре видно зміст і характер його діяльності. Така постава зміцнювала авторитет Товариства, і його ряди швидко поповнювалися. Тож уже 1892 року воно мало на своєму рахунку 752 злр. 75 кр., ці гроші зберігалися у станиславівській ощадній касі на 4% рахунку.

Відповідно до Статуту дяківського Товариства, по деканатах було створено дяківську сітку. Керівник обирався на три роки. Це мав бути кмітливий і грамотний дяк. Один із священиків кожного деканату мав контролювати діяльність такого керівника і затверджувати ухвали дяківських деканальних зборів. Для уникнення конфліктів між громадою і дяками складено письмову угоду і дано для затвердження парахіяльного комітету.

Єпископ Юліан Пелеш цінував та поважав дяків: “Чин той важний є без сумніння для нашої св. Церкви і міг би бути в нинішніх часах через піднесення співу церковного і тим самим причинитись до більшої побожності і моральності серед вірних, вироблено йому (чину дяківському) поважне становище і подано матеріальну допомогу” [12]. Неодноразово влади́ка звертався до священиків, щоб закликали дяків вступати до Товариства із платнею 2 злр., оскільки вбачав у цьому велику користь.

Цього ж року 9 червня призначили другі загальні збори членів Товариства з таким порядком денним:

1. 8.30 год. Служба Божа співана.
2. Відкриття зборів о. Василем Фацісвичем, вибори нового голови, його заступника і двох секретарів.
3. Створення виділу товариства взаємної допомоги дякам.
4. Вибори касира виділу.
5. Вибори трьох членів контрольної комісії.
6. Вибори двох “скрутаторів”.
7. Вибори нових восьми членів до нового Виділу і двох заступників.
8. Виступи членів виділу.
9. Різне [13].

На цих зборах І. Полотнюк просив ухвалити дві стипендії по 25 злр. річно “на вічні часи” для учнів дяківської школи у Станиславові, сином членів дяківського Товариства, на що Товариство дало згоду [14].

Товариство швидко завойовувало авторитет і добре розвивалося. За короткий час складало 250 членів дійсних і надзвичайних і зібрало 500 злр. капіталу. З 1895 р. розпочали видавати допомогу убогим та німечим своїм членам, вдовам та сиротам по померлих дяках.

Ці 250 членів становили лише третню частину дяків при 727 церквах єпархії. Тож була перспектива збільшення числа членів Товариства. “Чим більше видна чисельність та дбальість самих дяків про свою долю через поступлення в члени, тим більше буде, як показує досвід, підпора і підмога зі сторони корпорації та осіб добродійних” [15].

1897 р. головою Товариства обраний о.Торонський, а секретарем – професор Микола Мороз.

1898 р. вибрали новий Виділ:

- о. мітрат Василь Фацісвич;
- д-р Михайло Коцюба, професор Учительської семінарії;
- Теодор Стахевич, купець;
- Микола Мороз, професор Учительської семінарії;
- Михайло Мазурик – начальник пошти;
- о. Ізидор Кисилевський, парох з Рожнева;
- о. Микола Семенів, катехит;
- диякон Ігнатій Полотнюк, редактор газети “Дяківський глас”.

На пам’ятку цісарського ювілею 1898 р. – 50-річчя його правління – І.Полотнюк вніс пропозицію, щоб заложити фонд на будинок бурси, де б проживали діти бідних членів та сироти, що навчалися у дяківській школі.

Неодноразово зверталися дяки до Галицького Сейму, щоб їм підняли зарплату, але це питання не вирішувалося довший час. На зборах 1898 р. І.Полотнюк вніс пропозицію, щоб Виділ звернувся до органістів та їх проводирів римо-католицької Церкви з відозвою про злуку дяків та органістів трьох

епархій, вислати спільну делегацію ц.-к. Міністерства у Відні про прискорення унормування платні дякам та органістам [16]. Органісти радо прийняли що відозву, і 10 лютого 1899 р. відбулося краєве віче дяків та органістів у Львові, на якому були присутні дяки з цілої Галичини – понад 120 осіб.

На цьому вічі спершу пролунало руське “Царю небесний”, а потім польське “Kto sia w opieke odda Panu Swemu?” І.Полотнюк у своєму виступі відзначив, що день 10 лютого 1899 р. стане історичним днем у розвитку справи дяків та органістів, і що “як давно об’єднювала спільна справа поляків і русинів проти ворога турка і татарина, так нині з’єднала в один табір дяків та органістів проти свого ворога – загальної нужди, а це мусить вийти не тільки на користь св. Католицької церкви, але й обох братніх великих народів” [17].

Порядок денний цього зібрання був таким:

1. Створення комісії віче органістів у Гошеві.
2. Звіт про діяльність дяків та їх Товариства.
3. Постанова “Як має лучитися справа дяків та органістів”.
4. Внесення нових членів.

Ігнатій Полотнюк розповів про способи та заходи дяків та їх Товариств у справі поліпшення долі дяків від 1883 р. дотепер, які заходи робили щорічно дяківські Товариства з висиланням петицій до Сейму і що зробив Сейм. На останній сесії Сейм ухвалив пропозицію призначити дякам 120 злр. річної плати [18].

Питання заробітної плати було дуже актуальним. Його піднімали дяки і на своїх декальних зборах, зокрема 14 червня 1900 р. Кудринецького деканату в с.Щупарці. У господі місцевого дяка Н.Дутчака збори склали і вислали петицію І.Полотнюкові до Станиславова, щоб особисто віддав що петицію Преосвященному кир Андрею. У своїй відповіді І. Полотнюк повідомляв, що владики прийняв його дуже ласкаво і заявив, що восени на Сеймові сесії “попруть” щиро дяківську справу, щоб ухвалили закон для унормування дяківської плати [19].

Петицію до сейму відсилає Виділ дяківського Товариства Станиславова, в якій просить встановити сталу річну платню в сумі 240 корон. 17 грудня Станиславівська епархія знову надіслала петицію до Сейму і просить “Високий Сейм на теперішній сеймовій сесії ухвалити закон, який би внормував дякам сталу платню – 240 корон і поклав кінець їх крайній нужді” [20].

Хоч було вислано багато інших прохань до Сейму відносно заробітної плати, справа не поступалася вперед. 24 серпня 1901 р. зустрілися І.Полотнюк, Петро Ясенчук з Білобожниці, Степан Нецельський (органіст з Кракова), Тхорхеський (органіст з Городка) і всі четверо під проводом І.Полотнюка відбули до Сеймових послів, зокрема, посла Окуневського. Посол Брунецький наказав, щоб ту справу відіслали до правничої комісії, яка з певністю залагодить і запропонує Сейму до ухвали на найближчій сесії [21].

Пізніше, після смерті свого фактичного організатора й керівника Ігнатія Полотнюка, Товариство дяків уже не було настільки активним і плідним. Іноді воно намагалося об'єднати усіх галицьких дяків, але на перешкоді вперто ставали перемишльські владики. З невеликими перервами Товариство проіснувало до 1939 року. Найдієвішою формою їх діяльності було видання дяківського часопису, який під різними назвами – “Голос дяків”, “Дяківський прапор” та ін. – також проіснував до 1939 р.

Таким чином, Станиславівське Товариство посприяло утворенню таких Товариств по цілій Галичині, велику інформацію про це Товариство розповсюджувала газета “Дяківський Глас”, бо саме через газету дяки дізнавались про свої проблеми і як їх подолати, де знайти місце роботи, як удосконалити свою майстерність. Дуже важливим для Товариства було те, що воно знаходилося під опікою владики Юліана Пелеша.

1. Маценко П. Нариси до історії української церковної музики. – Вінніпег, 1968. – С.77.
2. Черепанин М. Музична культура Галичини. – Київ, 1997. – С.95.
3. Мороз Л. Церковно-музична тематика на сторінках часопису “Дяківський глас” // Калофонія. Науковий збірник з історії церковної монодії та гимнографії. – Ч.1. – Львів, 2002. – С.313-316.
4. Валіхновська З. Церковно-співоча школа в Станиславові та її фундатор Ігнатій Полотнюк // Вісник Прикарпатського університету. – Мистецтвознавство. – Вип. VI. – 2004. – С.88.
5. Дяківський глас. – 1897. – Ч.7. – С.100.
6. Вісник Станиславівської єпархії. – 1890. – Ч.1. – С.7.
7. Там само.
8. На полях одного нотного Ірмолея, що слугував підручником для церковного співу в дяківській школі с.Медині на Станиславщині, мабуть, середини XIX ст., згадується учень Іван Хаждай — ймовірно, дяківство було родинною традицією Хаждаїв (див.: Ю. Ясиновський. Українські та білоруські нотолінійні Ірмолеї 16-18 століть. – Львів, 1996. – С.335).
9. Вісник Станиславівської єпархії. – 1890. – Ч.1. – С.10.
10. Там само. – С.11.
11. Там само. – С.14.
12. Там само. – С.15.
13. Вісник Станиславівської єпархії. – 1892. – Ч.4. – С.79.
14. Дяківський глас. – 1899. – Ч.1. – С.6.
15. Дяківський глас. – 1897. – Ч.7. – С.101.
16. Дяківський глас. – 1898. – Ч.10. – С.148.
17. Дяківський глас. – 1899. – Ч.5. – С.21.
18. Дяківський глас. – 1899. – Ч.3. – С.19-22.
19. Дяківський глас. – 1900. – Ч.3. – С.119.
20. Дяківський глас. – 1900. – Ч.12. – С.181.
21. Дяківський глас. – 1901. – Ч.7. – С.81-84.

*In this article the story tells about the deacon society in Stanislav of the end of XIX-th – the first part of XX-th centuries and its impact on the formation of theological education.*